

VASILE GOLDIȘ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad,

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

Abstract

Vasile Goldiș to belong of romanian descendent history, in the first of all as political democratic leader for national rights of transylvanian at the last of XIX century and beginning of the XX century active participant at this events bound by Transylvanian Union with Romania.

The fight for emancipation, democratization of society and plenary assert a human personality it was a political objective in around unfoldea entire activity. That was an example by loyalty for neighbours, an real civic model, history smile in the most beautiful day a romanian descendent – 1 December 1918.

În funcție de evenimentele ce au avut loc în țara noastră și evoluția interesului politicului față de istoria națională, perioada de după moartea lui Vasile Goldiș am împărțit-o astfel: 1935 – 1947, 1948 – 1965, 1967 – 1989, 1989 – până astăzi.

Deși relațiile internaționale deveneau după 1933 – 1934 tot mai tensionate, punându-se în discuție sistemul de la Versailles, iar din 1939 un nou război mondial a început să însângereze lumea, opinia publică românească va avea tăria să rememoreze oameni și fapte unice care au dus la formarea României Mari.

Vasile Goldiș a continuat să rămână viu în memoria contemporanilor și după moarte. Astfel în 1935, se comemorează la Arad un an de la dispariția sa, prilej de a i se elogia, din nou, activitatea și meritele. *Silviu Dragomir* a ținut cu această ocazie o conferință¹ prin care sublinia încă o dată rolul important jucat de Vasile Goldiș în pregătirea actului revoluționar de la 1 Decembrie 1918 precum și atitudinea sa consecvent democratică în anii următori înfăptuirii României Mari. De asemenea, tot atunci în *ziarul „Hotarul”* istoricul clujean i-a evocat personalitatea ca om politic și cetățean doritor de a-și vedea poporul bucurându-se de o stare materială mai bună.²

În paginile „Transilvaniei” (1936) *Gh. Preda*, pe care am mai avut ocazia să-l amintim, revenea asupra activității lui Goldiș ca publicist și președinte al „Astrei”³. De data aceasta el denaturează într-o anumită măsură, în mod oportunist (e vorba de perioada ofensivei forțelor politice de dreapta în România), programul urmărit de Goldiș (i se atribuie astfel, în mod fals, o credință totală, nestrămutată - pe care n-a avut-o și n-a manifestat-o) „față de organizația monarhică a statului nostru și față de dinastie”⁴. De reținut însă, e evidențierea, încă o dată, a dragostei lui Goldiș pentru poporul său, a convingerii acestuia în necesitatea subordonării totale a intereselor personale față de cele obștești, în utilitatea dezvoltării cultului muncii, a dorinței ca „Astra” să se pună în serviciul apărării mulțimilor nedreptățite. *Gh. Preda* pomenește și de intenția lui Goldiș de a crea o secție a muncitorimii în cadrul Asociațiunii și evidențiază simpatia lui pentru oamenii muncii de la orașe și sate⁵. Articolul evidențiază cultul fostului președinte al „Astrei” pentru tradițiile naționale demne de prețuire (se fac referiri la meritele lui Vasile Goldiș în sărbătorirea centenarului nașterii lui Avram Iancu, cu toate acțiunile legate de această festivitate ca și în sărbătorirea zilei de 1 Decembrie).⁶ De asemenea, sunt subliniate numeroase acțiuni întreprinse de cel omagiat în

¹. Arhivele Naționale – Direcția Județeană Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, d. nr. 3, f. 9.

² *Ibidem*, f. 10.

³ *Gh. Preda, Vasile Goldiș președinte al Astrei (1929 - 1932)*, în „Transilvania” (Cluj), 67, nr. 4, 1936, p. 198 – 205.

⁴ *Ibidem*, p. 207.

⁵ *Ibidem*, p. 209.

⁶ *Ibidem*, p. 212.

domeniul cultural: organizare de biblioteci și case de cultură la sate, reorganizarea secțiilor științifice și literare ale „Astrei”, cu stabilirea unui regulament de funcționare a acestora și atragerea în cadrul lor a unor persoane de mare competență; crearea de noi despărțăminte și întărirea celor existente⁷; stimularea despărțămintelor periferice, prin dotarea lor cu fonduri pentru achiziționarea și tipărirea de publicații, aparatură cinematografică și organizarea de acțiuni culturale; finanțarea și sprijinirea publicațiilor asociației; organizarea de șezători, conferințe, a o serie întreagă de acțiuni, toate menite a combate superstițiile, analfabetismul, alcoolismul, naționalismul și șovinismul, fondarea Muzeului Unirii de la Alba – Iulia și susținerea altor muzee⁸. Totodată, sunt amintite deplasările făcute de Goldiș în capitalele de județe, cu scopul de a avea consfătuiri cu intelectualii de acolo, cu activiștii culturali, în vederea întăririi despărțămintelor Asociațiunii, a reorganizării comitetelor acestora, a rezolvării unor probleme administrative. Este menționată preocuparea lui Goldiș de a strânge legăturile între „Astra” și societățile culturale din Vechea Românie⁹. În mod expres Gh. Preda evidențiază punerea de către Goldiș, în 1925, la Adunarea generală a „Astrei” de la Reghin, a problemei „păstrării și sporirii patriotismului”¹⁰.

În ciuda unor critici ce-i pot fi totuși aduse – conchide Gh. Preda – în perioada cât a fost președinte al „Astrei”, Vasile Goldiș a desfășurat o activitate bogată, pusă în slujba poporului, caracterizată prin râvnă neobosită, onestitate și fierbinte patriotism. Despre activitatea lui Vasile Goldiș, ca președinte al „Astrei”, despre patriotismul acestuia, tot Gh. Preda a vorbit în 1944 la împlinirea a 10 ani de la moartea celui pe care-l omagia.¹¹

Într-un articol apărut în „România de Vest” (februarie 1939), semnat de *Elena dr. Bogdan*, se vorbea, iarăși, despre „marele român și bărbat de stat Vasile Goldiș, arătându-se rolul său în pregătirea și realizarea Unirii din 1 Decembrie 1918. Goldiș – afirmă autoarea articolului - a fost numit „să verse în slove biruința noastră”¹².

Să mai reținem lucrarea lui Constantin Kirițescu referitoare la „Istoria războiului pentru întregirea României”, în care autorul arată că față de alți fruntași politici ardeleni, care s-au manifestat atunci șovăielnici sau chiar au semnat declarația de fidelitate față de Austro – Ungaria, unii dintre ei părăsind Transilvania, Vasile Goldiș a rămas tot timpul la Arad, adoptând o atitudine intransigentă și continuând să editeze ziarul „Românul” până ce acesta a fost suprimat de autorități.¹³ În același timp se arată rolul important pe care l-a jucat Goldiș în elaborarea „Declarației de la Oradea” din 12 octombrie 1918¹⁴, precum și prezența sa foarte activă în acea perioadă, inclusiv la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

În 1941, apare sub semnătura lui I. Lupaș, fost elev al lui Vasile Goldiș, la liceul românesc din Brașov, o scurtă prezentare a biografiei lui Vasile Goldiș cu titlul „Vasile Goldiș 1862 - 1934”, în care se insistă mai ales asupra activității legate de evenimentele Unirii din 1918¹⁵.

În perioada anilor 1941 – 1945 România a fost angrenată în cel de-al doilea război mondial. În anii imediat următori (1945 – 1947) lupta pentru putere devine tot mai dramatică, forțele democratice tradiționale fiind îngrădite în activitatea lor și lichidate de Partidul Comunist Român, sprijinit îndeaproape de Armata Roșie Sovietică de ocupație. În consecință, interesul pentru istoria mai veche a românilor este mai mult oficială, politizată, legată mai mult de evenimentele militare de pe Frontul de Est, eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, comemorarea Dictatului de la Viena și pierderea Cadrilaterului - într-o primă fază, apoi, din toamna anului 1944 – 1945 scoaterea în evidență a „tradiționalelor relații româno-ruse” de-a lungul secolelor evului mediu și epocii

⁷ Gh. Preda, *Vasile Goldiș președinte al Astrei (1929 - 1932)* în „Transilvania” (Cluj), 67, nr. 4, 1936, p. 214 – 216.

⁸ Arhivele Naționale – Direcția Județeană Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, d. 4, f. 1 – 12.

⁹ *Ibidem*, f. 12 – 16.

¹⁰ Gh. Preda, *Activitatea Astrei în 25 de ani de la Unire (1918 - 1934)*, Editura Astra, Sibiu, 1944, p. 9 – 15.

¹¹ *Ibidem*, p. 16 – 18.

¹² Elena dr. Bogdan, *Tribunul națiunii române: Vasile Goldiș*, în „România de Vest”, II, nr. 253, 1939, p. 2.

¹³ Constantin Kirițescu *Istoria războiului pentru integrarea României 1916 – 1919*, Ediția a II-a, vol. III, Editura Casei Școalelor, București, p. 364.

¹⁴ *Ibidem*, p. 402

¹⁵ „Gînd Românesc” (Cluj), nr. 1 – 2, 1934, p. 3 – 4.

moderne. În toți acești ani se scrie mai mult o istorie a maselor, a poporului român, decât o scoatere în evidență a rolului personalităților în făurirea istoriei naționale. Excepție fac personalitățile momentului. În acest context, democratul și patriotul Vasile Goldiș nu putea să constituie pentru cercetători un subiect de abordat și prezentat ca model de om politic.

Primul deceniu al perioadei 1948 – 1965 pentru scrisul istoric românesc se caracterizează printr-un dogmatism ieșit din comun. Copiind modelul sovietic, istoria națională este înlocuită cu internaționalismul proletar. Unirea de la 1 Decembrie 1918 este prezentată ca rezultat al ocupației Transilvaniei de către armata Regatului României și a unei înțelegeri dintre aceasta și P.N.R. în vederea neutralizării „frământărilor revoluționare” din provincie.¹⁶ Încă nu venise vremea scoaterii în evidență a sentimentului național care a stat la baza Hotărârii de la Alba-Iulia, ca și a personalităților care l-au pregătit.

Retragerea trupelor sovietice din țară (1958), declanșează, timid, un proces contradictoriu de liberalizare internă. Pentru prima dată după instaurarea temeinică a regimului comunist, în 1959 se sărbătorește cu mare fast un moment major din istoria noastră națională: Unirea Principatelor. Evenimentul este însă dublat din „precauție politică”, de un nou val de arestări în rândul „elementelor reacționare”, foști demnitari din perioada interbelică, dar și tineri intelectuali formați în anii '50.

Dar, în ultimii ani ai regimului Gheorghiu Dej istoria națională, evenimente și personalități, încep să fie reabilite tot mai temeinic și mai aproape de adevăr. Primii ani ai regimului Ceaușescu va accelera acest proces în limitele firescului, pentru ca după 1971 – 1975 demersul să capete, uneori, exagerări nefirești.

Activitatea a lui Vasile Goldiș este reliefată mai amănunțit, pentru prima dată, după al doilea război mondial, în articolul lui Miron Constantinescu „Date noi cu privire la Unirea Transilvaniei cu România”¹⁷. După cum se vede din titlu intrarea lui Goldiș în atenția istoriografiei comuniste este legată tot de activitatea sa politică, fapt firesc și, în același timp, îmbucurător. Reevaluarea unor valori naționale din istoria poporului nostru, fenomen ce se manifestă în societatea noastră după anul 1965, a constituit punctul de plecare în lărgirea sferei de preocupări a istoriografiei marxiste românești. Miron Constantinescu afirmă influența gândirii marxiste asupra lui Goldiș, fapt ce explică legăturile sale cu social-democrații. Ca urmare, sub înrâurirea mișcării muncitorești, în anii chiar dinaintea și în timpul primului război mondial, în general, tendințele democratice s-au accentuat în cadrul P.N.R..¹⁸ Autorul studiului, personalitate marcantă a P.C.R. (P.M.R.) până în 1957, căzut, apoi, în dizgrația lui Gheorghe Dej, mai apoi „reabilitat” de Nicolae Ceaușescu, exagerează asimilându-l, fie și în parte, marxiștilor pe fruntașul politic arădean. În fond, Vasile Goldiș, ca om, gânditor politic intelectual, a asimilat ideile general democratice de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX – lea, cu componenta lor social-democrată, inclusiv austro-marxistă, fără să poată accepta marxismul de tip bolșevic, leninist. Filonul social-democrat, orientat spre marea masă a țăranilor și muncitorilor săraci și exploatați, inclusiv național, care și-a găsit ecou în gândirea politică a lui Vasile Goldiș, este supralicitat de istoricul și sociologul marxist Miron Constantinescu.

De asemenea, într-o altă lucrare, Miron Constantinescu evidențiază rolul important, progresist al lui Goldiș în tratativele purtate de Partidul Național Român cu Partidul Social-Democrat, în 1918, pentru formarea Consiliului Național Român și pregătirea dezlipirii

¹⁶ „Sub presiunea armatelor române, care înaintează în Transilvania, și pentru a dobândi un sprijin împotriva frământărilor revoluționare, partidul național prezidat de Iuliu Maniu, acceptă unirea Transilvaniei cu România.” A. Gh. I. Georgescu, Dumitru Tudor, Vasile Maniu, Mihail Paller, *Istoria României*, manual unic pentru clasa a VIII – a secundară, Ed. de Stat, 1947, p. 630.

¹⁷ M. Constantinescu, *Date cu privire la Unirea Transilvaniei cu România* în „Viața românească”. (București), XIX, nr. 12, decembrie 1966, p. 140 – 148.

¹⁸ *Ibidem*, p. 156 – 162.

Transilvaniei de statul maghiar, subliniind unele relații pe care Goldiș le-a avut întotdeauna cu socialiștii.¹⁹

Începutul fiind făcut, în 1967, Virgil Molin, în articolul „Vasile Goldiș – dascăl la Preparandia din Caransebeș”²⁰, ne oferă câteva date inedite legate de cariera didactică a marelui luptător pentru propășirea națională.

În anul 1968 în ziarul „*Flacăra Roșie*” din Arad, apare sub semnătura lui Liviu Maior, articolul „Vasile Goldiș”, în fond o schiță a activității fruntașului vieții politice ardelenesti.²¹

În anul 1976 a apărut în editura „Facla” lucrarea lui Gh. Șora „Vasile Goldiș – scrieri social – politice și literare”²², care cuprinde o schiță destul de sumară a activității celui care a citit Hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Autorul scoate în evidență personalitatea complexă și multilaterală a lui Vasile Goldiș, un intelectual de mare cultură și un patriot de desăvârșită curățenie morală, un luptător cu condeiul și cu fapta pentru făurirea națiunii sale în întregimea sa, cu gândul neabătut la cei ce constituie partea cea mai valoroasă a națiunii, mulțimile creatoare de bunuri materiale și spirituale, mulțimile luptătoare pentru drept și libertate, independență și unitate.

Profesorul și istoricul Gheorghe Șora este, indiscutabil, cercetătorul care de la mijlocul anilor '70 ai secolului trecut ne-a oferit o serie de lucrări esențiale dedicate cunoașterii personalității și activității lui Vasile Goldiș. Ele se bazează pe cercetări de arhivă, presă, valorificarea istoriei orale, toate datele fiind interpretate într-o manieră personală. Chiar dacă cadrul politic al vremii și-a pus câteodată amprenta asupra unor aserțiuni, studiile și cărțile lui Gheorghe Șora constituie baza oricărei documentări serioase în vederea realizării unui nou studiu monografic dedicat lui Vasile Goldiș, mai cuprinzător în informații și într-o interpretare conformă cerințelor actuale.

O lucrare inedită, de fapt o comunicare datând din 1972, care oferă o ilustrativă viziune de ansamblu asupra personalității proeminente a celui ce ne stă în atenție, aparține fostului colaborator apropiat al lui Vasile Goldiș, profesorul timișorean Gheorghe Andrașiu (1896-1984). În paginile manuscrisului autorul mărturisește că Goldiș este un om de o rară modestie, orator strălucit, posesor al unei vaste culturi, istoric avizat, profund gânditor social-politic, abilitul diplomat și înflăcărat patriot, apărător al drepturilor poporului român. Referindu-se apoi la imaginea omului, la portretul său, la trăsăturile fizice și morale, autorul lucrării vorbește de ochii săi „mobili, a căror privire cercetătoare în afară, pornea de undeva, din interior, dintr-un adânc și în permanență frământat interior”²³.

Portretul îi este întregit cu afirmația potrivit căreia: „Inteligența îi era sclipitoare, ascuțită, cu o forță de pătrundere excepțională. Natura îi dăruise din plin, după cum îl înzestraseră cu o memorie deosebită.”²⁴ Studiul este important mai ales pentru „portretul interior” care i se face lui Vasile Goldiș de un colaborator apropiat. El poate, totuși, păcătui prin exagerare, fiind fascinat de o personalitate care îl propulsează într-o lume și vreme politică eroică, părtaș la decizii istorice.

Personalitatea lui Vasile Goldiș este bine apreciată în toate lucrările de sinteză care abordează problema Unirii Transilvaniei cu România, elaborate de academicianul Ștefan Pascu. Istoricul clujean scoate în relief, cu ocazia împlinirii a șase decenii și jumătate de existență ca stat unitar a României, discursul lui Vasile Goldiș: „Un stat nu este numai o țară și un popor, el este și munca ce o săvârșește poporul în țara sa, este societatea care se produce prin această muncă și în

¹⁹ Idem, *Tendințe social-politice și curente de idei în Transilvania în anii luptei pentru unire* în „Lupta de clasă” (București), XLVIII, nr. 11, noiembrie 1968, p. 35 – 38.

²⁰ Virgil Molin, *Vasile Goldiș – dascăl la Preparandia din Caransebeș* în „Mitropolia Banatului”, nr. 10 – 12, 1967, p. 700 – 710.

²¹ „Flacăra Roșie” (Arad), XI, nr. 3540, p. 4.

²² Vasile Goldiș, *Scrieri social-politice și literare*, Editura Facla, Timișoara, 1976, p. 2, ediție îngrijită de M. Popa și Gh. Șora.

²³ Gheorghe Andrașiu, *Vasile Goldiș un apostol al neamului*, Manuscris inedit, Timișoara, 1972, p. 6.

²⁴ *Ibidem*, p. 8.

urmă este cultura prin care statul contribuie la civilizația umană.”²⁵ În continuare Vasile Goldiș subliniază necesitatea unirii tuturor românilor într-un singur stat: „Națiunile trebuie eliberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă Unirea cu Țara Românească.”²⁶

Istoricii Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac în lucrarea „Unirea Transilvaniei cu România” scot în evidență rolul important pe care l-a avut Vasile Goldiș în pregătirea și desfășurarea actului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Omul politic arădean este încadrat, după obiceiul vremii, când gradul de „democratism” era cântărit cu grijă și doar militanții comuniști și social-democrați de stânga puteau fi „democrați totali”, în rândul aripii „democrat burgheze”, apropiată de ideile socialiste de stânga. De aici și tranșanta opțiune a celor doi istorici marxiști pentru un citat, de altfel corect reprodus, dintr-o declarație a lui Vasile Goldiș: „Teritoriile locuite de români de la descălecarea lui Traian și până astăzi au fost teritorii românești. După drept și dreptate, românii din Ungaria și Transilvania, împreună cu toate teritoriile locuite de dînșii, trebuie să fie uniți cu regatul român”²⁷.

O bună parte din activitatea pe care a desfășurat-o Vasile Goldiș în slujba interesului poporului român, mai ales a românilor transilvăneni, este legată de Arad. Aproape în fiecare număr al anuarului Muzeului județean de istorie Arad, „Ziridava”, au apărut studii legate de viața și activitatea celui despre care încă în 1930, Grigore Comșa, pe atunci Episcop al Aradului, spunea: „a fost și va rămâne mândria, fala și cinstea noastră”²⁸.

Despre rolul lui Vasile Goldiș în realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a scris și istoricul arădean Alexandru Roz. El subliniază principiile fundamentale pe care Goldiș înțelegea să le pună la baza statului național unitar român, între care și cel privind deplina libertate națională.²⁹ Dintre acestea se scoate în evidență opțiunea lui Goldiș referitor la asigurarea drepturilor tuturor naționalităților în noul stat: „Va trebui să asigurăm tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pământul românesc aceleași drepturi și aceleași datorinți. Civilizațiunea care ne-a eliberat pretinde de la noi respectul pentru dînsa și ne obligă să prăbușim în noul nostru stat orice privilegiu și să statornicim ca fundament al acestui stat munca și răsplata ei integrală.”³⁰

În lucrarea „Vasile Goldiș – militant pentru desăvârșirea idealului național” se scoate în relief locul lui Vasile Goldiș în viața obștească a țării și a poporului român. Cartea cuprinde patru capitole. În cel mai important, al patrulea, se subliniază că desăvârșirea unității statale și politice a poporului român a marcat începutul unei etape noi în dezvoltarea națiunii, a creat condiții favorabile pentru accelerarea progresului economic, cultural și științific, pentru intensificarea luptei revoluționare a clasei muncitorești, a celorlalte forțe înaintate, democratice din România, în condițiile și în limitele specifice orânduirii burgheze.³¹ Ultima parte a asociațiunii este de evidentă influență politică, impusă de o cenzură tot mai subtilă, care cerea intelectualilor, în general, o interpretare exagerată a evenimentelor trecutului, până la eludarea adevărului.

Pe de altă parte, se precizează adevărul că după adunarea de la Alba-Iulia, Vasile Goldiș se va afla în fruntea delegației, din care mai făceau parte Miron Cristea, Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voevod și Caius Brediceanu, care la 12 decembrie 1918 va duce la București actul Unirii.³² În drum, poposind la Brașov, el va profita de ocazie pentru a-i îndemna pe românii de acolo la buna înțelegere cu naționalitățile conlocuitoare, arătând că o asemenea atitudine este în folosul patriei. „Noi trebuie să uităm trecutul” – îndemna, luând cuvântul la festivitățile organizate în orașul de la

²⁵ Ștefan Pașcu, *Desăvârșirea unificării Statului Național Român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 410 – 416.

²⁶ Idem, *Făurirea statului național unitar român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1983, p. 190 – 194

²⁷ Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, Ediția a II-a, București, 1972, p. 202 – 205.

²⁸ Arhivele Naționale – Direcția Județeană Arad, *Fond Vasile Goldiș*, d. 42, f. 16.

²⁹ Alexandru Roz, *Municipiul Arad în contextul istoriei României*, Universitatea cultural-științifică, Arad, 1979, p. 107.

³⁰ *Ibidem*, p. 108

³¹ Gheorge Șora, *Vasile Goldiș militant pentru desăvârșirea idealului național*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 243.

³² *Ibidem*, p. 245.

poalele Tâmppei – „și privirile noastre trebuie îndreptate spre viitor, pe care avem să-l clădim în armonie cu concetățenii noștri de altă naționalitate.”³³

În lucrarea „Biografia unui mare luptător: Vasile Goldiș”, profesorul Gheorghe Șora urmărește o cât mai obiectivă punere în lumină a biografiei și activității lui Vasile Goldiș. Într-un mod sugestiv, vizând originalitatea lucrării se poate observa că aceasta urmează derularea momentelor și evenimentelor pe chiar căile vieții omenești ce se interferează cu cele ale importantelor centre ardelenesti.³⁴

La împlinirea a 82 de ani de la ziua când Vasile Goldiș a cuvântat cu însuflețitoare dragoste și căldură celor peste 100.000 de conaționali ai săi adunați pe câmpul lui Horia de la Alba-Iulia, istoricul Gheorghe Șora editează lucrarea „Cuvântarea istorică a lui Vasile Goldiș la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918”.³⁵ Scrisă pe noi coordonate, aprofundată și întregită, are un cuvânt de mare rezonanță în sufletul oricărui român. Autorul scoate în evidență faptul că dintre toți vorbitorii de la Alba Iulia numai Vasile Goldiș a rostit în sala Unirii „Cuvântarea istorică, solemnă și festivă de la 1 Decembrie 1918”. Nimeni n-ar fi știut mai bine ca el să motiveze cu argumente istorice actul ce se pecetluia atunci și să propună în fața națiunii unirea mult visată și dorită de toți românii. Gravitatea și logica documentului a înflăcărat întreaga națiune. Acest gest eroic a impresionat Europa și întreaga lume care au văzut în el o izbândă a demnității poporului nostru.

Ceea ce-l deosebește pe Goldiș de alți oameni politici ai vremii sale este că „scormonește trecutul, caută taina obârșiei noastre și admiră minunea persistenței neamului românesc”.³⁶ Faptul de a fi căutat originea și formarea poporului român, de a fi argumentat continuitatea noastră pe aceste meleaguri drept armă politică în lupta pentru emancipare națională, constituie unul din meritele esențiale ale lui Vasile Goldiș.³⁷ Așa cum subliniază autorul, discursul lui Vasile Goldiș se remarcă prin plasticitatea expresiei și prin accesibilitate. Comparația, paralelismul istoric sunt procedee frecvent utilizate, faptele și pildele de vitejie din trecutul poporului român sunt folosite adeseori să illustreze ideile autorului.³⁸ În ciuda unei ușoare tendințe de retorism, el reușește totuși să evite alunecarea în frazeologie patriotardă. Bunul simț, logica strânsă a argumentației, adevărul ireductibil al faptelor, toate acestea completate de finețea polemicii, sunt trăsături de bază ale stilului oratoric cultivat de Vasile Goldiș. Legătura indisolubilă cu poporul din care s-a ridicat se dovedește și aici o dominantă a personalității marelui patriot și democrat.

După răsturnările politice din decembrie 1989, preocuparea pentru activitatea marelui luptător pentru drepturile naționale ale românilor ardeleni s-a accentuat la Arad, unde s-a înființat Fundația Universitară „Vasile Goldiș” și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”. Sub girul acestor înalte foruri de cultură au continuat să apară noi studii dedicate lui Vasile Goldiș.

În lucrarea „Vasile Goldiș. Politică și cultură (1919 - 1934)” editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, coordonator Vasile Popeangă, se publică articolele și documente redactate de Vasile Goldiș după înfăptuirea Marii Uniri.³⁹ Îngrijitorul ediției a urmărit să prezinte laturi mai puțin cunoscute ale activității omului politic și cărturarului arădean, care a jucat un rol decisiv în lupta pentru făurirea statului român unitar.⁴⁰ După 1 decembrie 1918, V. Goldiș s-a angajat într-o activitate politică militantă și în constructive acțiuni culturale ca președinte al „Astrei”. În cuvântările rostite în adunările generale ale „Astrei”, Goldiș s-a referit la problemele civilizației moderne, arătând că civilizația nu poate fi întemeiată numai pe progresul științelor aplicate, ci și pe valoarea conștiinței omului.⁴¹ „Civilizația, conchide Goldiș, se întemeiază pe știință și pe conștiință.

³³ *Ibidem*, p. 246.

³⁴ Gh. Șora, *Biografia unui mare luptător*, Editura Mediagraf S.A. Arad, 1994.

³⁵ Gh. Șora, *Cuvântarea istorică a lui Vasile Goldiș la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, Editura Gutenberg Arad, 2000.

³⁶ *Ibidem*, p. 67.

³⁷ *Ibidem*, p. 70.

³⁸ *Ibidem*, p. 72.

³⁹ Vasile Popeangă, *Vasile Goldiș. Politică și cultură (1919 - 1934)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 1993, p. 43 – 44.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 46 – 48.

⁴¹ *Ibidem*, p. 150 – 152.

Utilizarea mașinii moderne, nu trebuie să ne facă să uităm satul românesc, care este rezervorul de energie al țării.”⁴²

Autorul Vasile Popeangă arată că Vasile Goldiș a fost unul din „marii animatori culturali ai poporului nostru”⁴³. Elanul său cultural s-a bazat pe teza că actul de cultură contribuie la integrarea socială a oamenilor și la apropierea și buna înțelegere a neamurilor. Din această perspectivă a acționat pentru extinderea activității „Astrei” în Basarabia, Dobrogea și Banat. Sub raport cultural, Vasile Goldiș a fost un deschizător de drumuri la a cărui activitate trebuie să luăm mereu aminte pentru a nu se rătăci prin îndepărtarea de popor.

Amintesc în acest sens, contribuția profesorului Roz Alexandru care a creionat o scurtă biografie a lui Vasile Goldiș într-o culegere de studii intitulată „Arădeni – corifei ai Marii Uniri”.⁴⁴ În articolul „Vasile Goldiș, ideologul Marii Uniri” autorul precizează că în pantheonul marilor noștri înaintași, Vasile Goldiș ocupă fără nici o îndoială, unul din cele mai însemnate locuri, prin întreaga sa activitate didactică, publicistică, organizatorică și politică, dar mai ales prin rolul fundamental de ideolog al Marii Uniri.⁴⁵

În cadrul preocupărilor legate de precizarea locului și rolului pe care Vasile Goldiș l-a ocupat în istoria noastră națională, mi-am adus o anumite contribuție prin aprofundarea unor aspecte legate de lupta lui Vasile Goldiș „pentru democratizarea vieții politice”⁴⁶ din monarhia austro-ungară, desfășurarea alegerilor din Imperiul dualist⁴⁷ și unele aspecte legate de cultură în aceeași perioadă.⁴⁸ În anul 2002, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la nașterea lui Vasile Goldiș, împreună cu profesorul Gheorghe Șora, am editat volumul „Vasile Goldiș – Despre problema naționalităților”.⁴⁹ Se cuvine să zăbovim asupra modului în care s-a conturat treptat problema națională în gândirea social-politică a lui Vasile Goldiș, pentru a descoperi una din vechile lui pasiuni, asupra căreia a meditat ani în șir, elaborând numeroase articole și studii printre care și lucrarea „Problema națională în Ungaria”.⁵⁰

Cel mai generos material documentar, în această privință, ni-l oferă cuvântările sale ținute în perioada anilor 1906 – 1909 în Parlamentul de la Budapesta, ca și broșura în întregime dedicată problemei naționale pe care a tipărit-o la Arad în anul 1912, în care unele din aspectele politice la zi sunt mai profund și mai analitic dezbătute.⁵¹

Formația sa de istoric îi permite lui Vasile Goldiș să privească problema națională în procesul apariției și evoluției sale în timp. Desigur, nu din pasiunea cercetării pentru cercetare, ci pentru că din ea se puteau desprinde concluzii și căi de urmat utile momentului.

Vasile Goldiș își propunea să realizeze în „perspectiva istorică, o conturare în trăsături mari și generale esența problemei naționalităților din Ungaria și cum era și firesc în special a problemei române”.⁵² Revenind la studiul său publicat în limba maghiară, Goldiș simte nevoia să delimiteze „națiunea” de „naționalitate”. Prin „națiune”, precizează Goldiș „trebuie să înțelegem o colectivitate a caracterelor care a luat ființă din comunitatea de interese a oamenilor care trăiesc în același loc.”⁵³ Intelectualul ardelean consideră că apartenența la o naționalitate nu e dată de originea etnică, nici de apartenența politică, nici de limbă, nici de religie. Ba chiar, contrazicându-se, nici de teritoriu locuit,

⁴² *Ibidem*, p. 156 – 158.

⁴³ *Ibidem*, p. 161 – 163.

⁴⁴ Alexandru Roz, *Arădeni – corifei ai Marii Uniri*, Editura Multimedia, Arad, 1995, p. 4.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁶ Gheorghe Șora, Eugen Gagea, *Vasile Goldiș. Despre problema naționalităților*, Editura Gutenberg, Arad, 2002.

⁴⁷ Eugen Gagea, Iulian Negrilă, *Sistemul electoral din Austro-Ungaria (1867-1918)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2003.

⁴⁸ Eugen Gagea, Gheorghe Șora, *Vasile Goldiș despre cultura română și europeană*, Editura Gutenberg, Arad, 2004.

⁴⁹ Gheorghe Șora, Eugen Gagea, *Vasile Goldiș despre problema naționalităților*, Editura Gutenberg, Arad, 2002.

⁵⁰ Vasile Goldiș, *A nemzetiségi Kérdésről* (Despre Problema naționalităților), Tipografia Concordia, Arad, 1912, p. 96-98.

⁵¹ *Ibidem*, p. 104 – 106.

⁵² *Ibidem*, f. 576.

⁵³ Vasile Goldiș, „*A nemzetiségi Kérdésről*” (Despre Problema naționalităților), Tipografia Concordia, Arad, 1912, p. 102 – 104.

deși în alt loc revine iar la ideea că „teritoriul este tipsia și retorta formării naționalității”.⁵⁴ Dă exemple în sprijinul poziției sale: norvegienii și danezii, croații și sârbii vorbesc aceeași limbă dar formează naționalități deosebite, francezii din Elveția și Franța sunt, în schimb, de aceeași naționalitate, deși trăiesc pe teritorii și state diferite.

În această problemă autorul lucrării se arată, după cum se poate remarca, destul de confuz și neinspirat. El nu are dreptate contestând criteriul originii etnice comune și pe cel al limbii, ultimul dintre ele constituind după cum am văzut, una din ideile forță ale concepției culturale ale lui Goldiș.

Din păcate, Goldiș nu face adesea deosebire între noțiunile de „naționalitate”, „națiune” și „popor” care, fără îndoială au și trăsături comune, dar și deosebiri de esență.⁵⁵

Problemelor naționale din statul maghiar le consacră Vasile Goldiș și alte două studii, scrise la Brașov între anii 1894 – 1895, rămase inedite până în anul 1936 când au fost publicate de către profesorul Ed. I. Găvănescu în revista „Hotarul”⁵⁶ din Arad.

Optimismul lui Goldiș în problema națională e susținut, totodată, de convingerea că așa cum se exprima el „astăzi este cu neputință de a deznaționaliza popoare numeroase cu conștiința trezită”⁵⁷. Se poate ajunge, arăta el, la contopirea unor popoare dar nu din cauza asimilării forțate, ci datorită „strânsei legături prin soarta seculară”⁵⁸.

În aceste condiții, opinia fermă a lui Goldiș e că, deși, de rezolvarea cu adevărat și pe deplin a problemei naționale a românilor din Transilvania se vor putea bucura doar generațiile viitoare, asupra capacității neamului nostru de a se elibera de sub dominația austro-ungară și a constitui un stat unitar larg el nu are nici un dubiu, pentru că poporul român e pătruns de „duhul libertății naționale”.⁵⁹ Pentru atingerea acestui țel trebuie desfășurată „o luptă neodihnită, intransigentă, mereu întetită și accelerată”⁶⁰.

Cu prilejul sărbătoririi a 86 de ani de la înfăptuirea Marii Uniri am elaborat împreună cu prof. Gheorghe Șora un volum în care evidențiem contribuțiile lui Vasile Goldiș în judecarea și promovarea culturii române și universale.

Lucrarea relevă temeinica formație spirituală a lui Vasile Goldiș, evidențiază profunda și moderna sa gândire care explică implicarea cu succes în miezul principalelor evenimente istorice privind românitatea din monarhia austro-ungară de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului XX.⁶¹

Sunt prezentate aspecte referitoare la formația spirituală a lui Vasile Goldiș; concepția sa despre cultură și naționalitate; importanța pe care o dă tezaurului etnografic, lingvistic, artistic și literar ca temelie a rezistenței la asimilarea poporului român de-a lungul vremurilor; implicarea lui Vasile Goldiș în mișcarea teatrală a românilor din Imperiul Austro-Ungar, manualele școlare redactate de el; punctul său de vedere privind contribuția unor personalități la propășirea spirituală, politică și socială a românilor sau a altor etnii, în sfârșit, se relevă deschiderea europeană a gândirii lui Vasile Goldiș prin abordarea unor probleme fundamentale ale umanității.

Concluzionând, putem spune că Vasile Goldiș aparține istoriei neamului românesc, în primul rând ca fruntaș politic democrat, luptător pentru drepturile naționale ale românilor ardeleni, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, participant activ la evenimentele legate de Unirea Transilvaniei cu România. Lupta pentru emancipare, democratizarea societății și afirmarea plină a personalității umane, au fost obiectivele politice în jurul cărora s-a desfășurat întreaga sa activitate. Nu a urmărit interese personale înguste, nu a căuta să facă carieră politică sau averi deși ar fi putut. Pentru el, emanciparea națională nu a însemnat posibilitatea intelectualului și fruntașului politic român de a se substitui celui străin. A fost un exemplu de devotament pentru

⁵⁴ *Ibidem*, p. 129 – 131.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 142 – 144.

⁵⁶ Eduard I. Găvănescu, *Un studiu inedit a lui Vasile Goldiș* în „Hotarul” (Arad), III, nr. 2 – 3, 1936, p. 28 – 33.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 59 – 62.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 69 – 72.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 3 – 4, p. 78 – 82.

⁶⁰ *Tribuna*, XI, nr. 222, 9/22 octombrie 1907, p. 3.

⁶¹ Gh. Șora, Eugen Gagea, *Vasile Goldiș despre cultura română și europeană*, Editura Gutenberg, Arad, 2004.

semeni, un adevărat model civic, căruia istoria i-a zâmbit în cea mai frumoasă zi a neamului românesc: 1 Decembrie 1918.

Pe bună dreptate, Vasile Goldiș a fost și întemeietor de țară, un dezrobitor de neam, unul din „părinții” patriei noastre.⁶²

Bibliografie

1. GHEORGHE PREDA – „Vasile Goldiș președinte al Astrei (1929-1932)” în „Transilvania” (Cluj), 67, nr. 4, 1936
2. Elena dr. Bogdan – „Tribunul națiunii române. Vasile Goldiș.” în „România de Vest”, II, nr. 253, 1939
3. CONSTANTIN CHIRIȚESCU – „Istoria războiului pentru integrarea României. 1916-1919”, Ediția a II-a, vol. III, Editura Casei Școlare, București
4. M. CONSTANTINESCU – „Date cu privire la Unirea Transilvaniei cu România” în „Viața românească” (București), XIX, nr. 12, decembrie 1966
5. V. GOLDIȘ – „Scieri social-politice și literare”, Editura Facla, Timișoara, 1976
6. GHEORGHE ANDRAȘIU – „Vasile Goldiș, un apostol al neamului”, Manuscris inedit, Timișoara, 1972
7. ȘTEFAN PASCU – „Desăvârșirea unificării statului național Român”, Editura Academiei R.S.R., București
8. ION POPESCU-PUȚURI, AUGUSTIN DEAC – „Unirea Transilvaniei cu România”, Ediția a II-a, București, 1972
9. ALEXANDRU ROZ – „Municipiul Arad în contextul istoriei României”, Universitatea cultural-științifică Arad, 1979
10. GHEORGHE ȘORA, EUGEN GAGEA – „Vasile Goldiș despre problema naționalităților”, Editura Gutenberg Arad, 2002
11. ALEXANDRU ROZ – „Arădeni – corifei ai Marii Uniri”, Editura Multimedia, Arad, 1995
12. EUGEN GAGEA – „Vasile Goldiș despre cultura română și europeană”, Editura Gutenberg, Arad, 2004
13. PĂCĂTEANU TEODOR – „Unirea Transilvaniei cu România – 1 Decembrie 1918”, București, 1972
14. LUPAȘ IOAN – „Trei generații în politica românească din Ardeal”, Sibiu, 1926
15. SENDRULESCU ION – „Activitatea lui Vasile Goldiș pentru unirea Transilvaniei cu România” în „Studii și articole de istorie”, București, 1969

⁶² Octavian Goga, *La moartea lui Vasile Goldiș* în „Viața ilustrată” (Sibiu), I, 1934, p. 13